

УДК 32(410):061.1:327(477)

Андрій Грубінко

ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто історичні особливості формування, змін та реалізації політики Великої Британії щодо України і її євроінтеграційної стратегії в контексті розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу. Проаналізовано позицію Великої Британії щодо російсько-українського конфлікту в контексті східноєвропейської політики Євросоюзу. У висновках подано авторський прогноз щодо можливих наслідків виходу країни з ЄС для міжнародного становища України, самої Великої Британії та українсько-британських відносин.

Ключові слова: Велика Британія, Україна, ЄС, Спільна зовнішня політика і політика безпеки, європейська інтеграція, НАТО.

Після розпаду СРСР у східноєвропейській зовнішній політиці Великої Британії та Європейського Союзу чільне місце посіли відносини з Україною, яка, отримавши незалежність, завдяки, насамперед, своїй території, великій кількості населення, багатим природним ресурсам, важливим геополітичним характеристикам і значним запасам різних видів озброєнь стала предметом пильної уваги Заходу. Однак ставлення до України як держави, яка розпочала формуватися на завершальному етапі розпаду Радянського Союзу, з боку західних лідерів та інституцій на початку 1990-х років було неоднозначним і переважно упередженим.

Прем'єр-міністр Великої Британії М. Тетчер, відвідавши одного разу Україну у червні 1990 року, під час виступу у Верховній Раді УРСР на заклик депутатів розвивати дипломатичні відносини між обома країнами саркастично заявила, що посольства передбачені лише для країн, які мають державну незалежність і відкриваються вони при національному центральному уряді [1]. Підтримуючи до останнього цілісність СРСР, британське керівництво не розглядало можливість співробітництва з незалежною Україною, можливість постання якої трактувалася як виникнення імовірної загрози міжнародній безпеці внаслідок наявності ядерної зброї. Водночас Велика Британія стала першою державою ЄС, яка визнала державність України 31 грудня 1991 року. Того ж дня незалежність України визнав Європейський Союз.

У першій половині 1990-х років спостерігалось стримане ставлення британського керівництва до України як імовірного партнера, що було характерно загалом для відносин Заходу до пострадянських держав. Британське керівництво серед пострадянських країн надало перевагу відносинам з Росією, яку бачили в ролі правонаступниці СРСР, лідера і гаранта стабільності в рамках СНД. Проблема ядерного роззброєння, російсько-українські територіальні суперечності, неготовність британської політичної еліти сприймати Україну і відносини з нею поза контекстом російського чинника та й просто незначна поінформованість британської громадськості визначали характер політики Сполученого Королівства щодо України. Водночас поінформовані урядові кола усвідомлювали вагому роль України та її стабільного демократичного розвитку для європейської безпеки, підтримавши залучення країни до процесів регіонального співробітництва у сфері безпеки [2, арк. 110].

За активної участі Великої Британії відбувалося формування стратегії відносин Європейського Союзу з Україною. У період головування країни в Раді Союзу у вересні 1992 р. пройшла перша зустріч Україна – ЄС на найвищому рівні. Аналіз архівних матеріалів двосторонніх міждержавних дипломатичних контактів засвідчує, що британська сторона висловлювала готовність розвивати співробітництво з Україною за умови її безумовної відмови від ядерної зброї і приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї [3, арк. 127–128]. Лондон погодився надати гарантії безпеки українській стороні, хоча вони мали суто формальне значення. Саме керівництво Форін офісу відкрито заявляло, що гарантії безпеки, які Британія може надати Україні, є умовними, адже Британія не може піти на військовий конфлікт чи пряму конфронтацію для забезпечення їх виконання [4, арк. 56].

Юридичне завершення процесу ядерного роззброєння України, яке значною мірою дало можливість підписати угоду про партнерство та співробітництво з ЄС, а також політичні проблеми розвитку Росії, мали наслідком поступове посилення інтересу Сполученого Королівства і ЄС загалом до відносин з Україною, її диференціації як контрбалансу російського впливу у Східній Європі. Лондон підтримав державну цілісність України в російсько-українській суперечці щодо статусу Криму у першій половині 1990-х років. Британський парламент одним з перших серед законодавчих органів держав ЄС 29 червня 1995 р. ратифікував УПС України з Євросоюзом.

Після приходу до влади у травні 1997 року проєвропейського уряду лейбористів, позиція Лондона щодо європейських перспектив України не зазнала радикальних змін. У відповідь на пропозицію МЗС України щодо можливості надання Україні асоційованого статусу, яка надійшла до Ради ЄС під час головування Великої Британії в першій половині 1998 року, глава Форін офісу Робін Кук у червні 1998 року відповів, що бачення ЄС полягає у необхідності “зробити максимально дієвою Угоду про партнерство та співробітництво з Україною”, а асоційований статус на даному етапі був би “надто далекоглядним кроком” [5, арк. 11]. У середовищі Форін офісу визривала позиція щодо необхідності надання Україні статусу спеціального партнера ЄС на зразок її відносин з НАТО. Вона була втілена у Спільній стратегії ЄС щодо України, схваленій Європейською Радою 11 грудня 1999 року. Уряд Сполученого Королівства зайняв активну позицію під час розробки документа, в якому Україна була визнана “стратегічним партнером” Союзу. Британська сторона підтримала ідею створення зони вільної торгівлі між ЄС і Україною.

Активну підтримку поміркованого розвитку політичних відносин Співтовариства з Україною можна розглядати в контексті загальної активізації європейської політики Лондона в частині Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ) ЄС, його прагнення формувати порядок денний політичного співробітництва держав об’єднання та їх відносин з країнами найближчої периферії у відповідності зі своїми традиційними інтересами і підходами до розширення зовнішнього впливу ЄС на противагу поглибленню інтеграції. За підтримки Британії на саміті ЄС в Ніцці (грудень 2000 р.) Україну включили до переліку країн, вступ яких до об’єднання у перспективі було визнано бажаним. Україні запропоновано розпочати погодження умов участі у військових місіях в рамках ЄПБО [6]. Згідно рішення Ради із закордонних справ ЄС Україна як держава-партнер ЄС з 2003 по 2012 роки брала участь в поліцейській місії ЄС у Боснії і Герцеговині.

Подальші трансформації політики Великої Британії щодо України підтвердили її тісний зв’язок із змінюваною динамікою відносин ЄС – Україна. Погіршення іміджу керівництва України на міжнародній арені внаслідок скандалів навколо справи Г. Гонгадзе, продажу зброї до Іраку, утисків політичної

опозиції на фоні традиційних проблем розвитку держави визначили контекст відносин нашої держави з Євросоюзом і Великою Британією на період 2001 – кінця 2004 років. Одним з наслідків напруги у відносинах України із Заходом стала зміна політики ЄС, яка відбулася за безпосередньої участі королівства. Британська ініціатива щодо політики сусідства 2002 року, яка не передбачала перспективи членства в Євросоюзі і навіть асоціації для України, засвідчила констатацію кризового стану її відносин з ЄС. Відтермінування на невизначений час зазнали не лише перспективи вступу України до об'єднання, але й надання статусу країни з ринковою економікою і вступу до СОТ. За оцінками В. Крушинського, певну зміну позиції керівництва Британії щодо євроінтеграції України можна водночас розглядати як зацікавлення у подальшому розвитку її відносин з Євросоюзом у спеціальному статусі сусіда і як частину політичної гри британського керівництва, спрямованої на збереження впливу на розвиток Союзу і внутрішньополітичних процесів у самій Британії [7, с. 396]. До цього варто додати фактор англо-російських відносин, які перебували на етапі підйому під час розробки і прийняття Європейської політики сусідства. Лондон частково пожертвував своїми інтересами у Східній Європі на угоду інтересам Москви та пішов на компроміс з партнерами по Євросоюзу (насамперед Парижем і Берліном), які в умовах найбільшої в історії об'єднання “хвилі” розширення не бажали обтяжувати себе додатковими зобов'язаннями щодо пострадянських держав.

Незважаючи на період напруги у відносинах Україна – ЄС усім сторонам була очевидною необхідність продовжувати співпрацю. На думку В. Копійки, стратегія “сусідства” стала своєрідним компромісом між прагматичними інтересами ЄС та України [8, с. 9]. Загалом британське керівництво зуміло розмежувати критичне ставлення до керівництва України і реальні інтереси міждержавного співробітництва, а уряд країни залишився на позиціях підтримки європейської та євроатлантичної інтеграції України. Британська ініціатива 2003 року щодо створення зони тимчасового утримання нелегальних мігрантів на території України як механізму стримування міграційного потоку до Європи засвідчила виключно прагматичне завдання підтримки європейських устремлень нашої держави з боку Лондона, яким можна було знехтувати у випадку необхідності забезпечення більш пріоритетних інтересів.

Перспективи розвитку відносин України з країнами Заходу було фактично поставлено у залежність від рівня проведення і результатів президентських виборів 2004 року. Політична ситуація в Україні сприймалася на Заході одночасно як тест на спроможність передачі влади на основі демократичних принципів і незалежно від Росії, а з іншого, як важливий крок у напрямі гарантування безпеки і стабільності в регіоні. Під впливом подій 2004 р. спостерігалися значні зміни у сприйнятті України серед британської громадськості. Як засвідчують соціологічні дослідження Єврокомісії, у 2005 р. 45 % британців підтримували вступ України до ЄС (35 % – проти), що стало одним із найвищих показників в Західній Європі і співпало із середнім показником по Євросоюзу. За цими даними Британія випередила Німеччину, Італію, Францію, Нідерланди і ряд інших країн Західної Європи [9].

Іншим позитивним фактором для України став консенсус британських політичних еліт щодо перспектив її євроатлантичної інтеграції. Це засвідчили заяви лідерів провідних політичних партій та аналіз стенограм дебатів у Британському парламенті. Зокрема, Міністр закордонних справ “тіньового Кабінету міністрів” Уільям Хейг у липні 2006 р. заявив, що Консервативна партія Великої Британії однозначно підтримує подальше розширення ЄС і хоче бачити Україну в цій організації. У березні 2008 р. оприлюднено заяву Британського парламенту, в якій представники трьох провідних політичних сил (лейбористів,

консерваторів і ліберал-демократів) підтримали прагнення України до набуття членства в ЄС, закликавши до швидкого проведення переговорів щодо посиленої угоди [10]. 1 грудня 2005 р., вперше з 1996 р., під час ІХ саміту Україна-ЄС Україну відвідав Прем'єр-міністр Великої Британії. На той час країна здійснювала піврічне головування в Раді Євросоюзу, упродовж якого Україні було надано статус країни з ринковою економікою. Відбувся прогрес у переговорах щодо її вступу в СОТ. Сторони привітали тісніше співробітництво у сфері зовнішньої політики і політики безпеки, зокрема, в питаннях регіональної стабільності та врегулювання криз. Україні було надано можливість приєднатися до позиції ЄС з регіональних та міжнародних питань. Реальним результатом залучення української сторони до СЗППБ стала активізація міжнародних переговорів щодо врегулювання придністровського конфлікту, відкриття наприкінці листопада 2005 р. прикордонної місії Європейського Союзу на українсько-молдовському кордоні.

Привертає увагу критичне ставлення британського політикуму до стану реалізації Європейської політики сусідства, ініціатором якої у 2002 р. була сама Британія, позиції офіційного Брюсселя щодо перспектив євроінтеграції України. На думку британських парламентарів, ЄС проводив недостатньо активну та нерішучу політику щодо України, а означена програма співпраці була надто суперечливою. Під час парламентських дебатів у квітні 2008 р., присвячених Україні, Міністр у справах Європи МЗС Великої Британії Дж. Мерфі заявив, що в інших європейських столицях відчувається певна втома від розширення ЄС, але не в Лондоні [11]. Така позиція контрастує з позиціями інших країн Західної Європи, насамперед Франції та Німеччини, які дипломатично замовчують можливість приєднання України до Євросоюзу. Водночас, незважаючи на позитивну налаштованість британських експертних кіл щодо перспектив інтеграції України в ЄС, офіційна позиція Сполученого Королівства на етапі прийняття "Східного партнерства" передбачала підтримку поглиблення відносин України з Євросоюзом без чіткої відповіді на питання про перспективи такого членства. Керівництво країни вчергове прийняло рішення на угоду компромісу з партнерами по ЄС, які не розглядали практичну можливість повноцінного членства України в об'єднанні.

Загострення відносин західних країн, насамперед США і Великої Британії, з Росією у 2007–2008 рр. вчергове привернуло більшу увагу останніх до стратегічного значення України в регіоні Центрально-Східної Європи як фактора стримування російських амбіцій. Виникли нові можливості для поглиблення інтеграції України в НАТО, а саме – приєднання до Плану дій щодо членства (ПДЧ). Однак, як у випадку з ЄС, серед західноєвропейських членів НАТО проявилася відсутність єдиної позиції. За результатами Бухарестського саміту Альянсу 2–4 квітня 2008 р. учасники через позицію Німеччини і Франції відклали питання ПДЧ для України. Британія і США були змушені вчергове йти на компроміс з партнерами, які уникали вирішення гострих політичних питань, озируючись на реакцію Кремля.

Додатковим аргументом на користь підтримки Британією євроатлантичної інтеграції України став російсько-грузинський збройний конфлікт у серпні 2008 р., який привернув увагу й до України. Від початку конфлікту представники Великої Британії брали участь у міжнародних переговорах на рівні ООН, ЄС, НАТО, Великої сімки та ОБСЄ. Здійснено ряд заяв британського керівництва, в яких дії Росії було засуджено та підтримано державно-територіальну цілісність Грузії. Усю відповідальність за військові дії він поклав на Росію. Керівництво і британські аналітики були однастайними щодо значного впливу подій на Кавказі на увесь регіон Східної Європи і пострадянський простір. Вже тоді західні аналітики попереджали про те, що наступним об'єктом російської загарбницької

політики може стати проросійський Крим [12, с. 367]. Як зазначав аналітик “Financial Times” Тоні Барбер, для запобігання кризи в Україні ЄС гостро потребує розробки переконливої стратегії для виведення країни з геополітичного статусу “нічийної землі”, у якому вона опинилася після розпаду СРСР [13, р. 4]. Не випадково 27 серпня 2008 року після візиту в Тбілісі глава Форін офісу Девід Мілібенд здійснив офіційний візит до Києва, де виголосив досить радикальну стратегію міжнародної політики Великої Британії. В її основі перебував концепт “непохитної дії”, що включав підтримку союзників, серед яких Україна, яка має стати повноправним членом ЄС і НАТО.

Європейський Союз так і не спромігся надати Україні реальну стратегію поглибленого співробітництва. При цьому в самому об’єднанні виник розкол щодо фундаментального питання про її право на членство. Попри міжнародну кон’юнктуру однією з підстав сумніватися у спроможності держави стати повноправним членом ЄС і НАТО була внутрішньополітична криза в Україні у 2005–2008 роках. Політична нестабільність в Україні стала зручним приводом для рішення ЄС відкласти укладення угоди про асоціацію. З огляду на загалом несприятливу політичну кон’юнктуру в ЄС, який переживав складний процес реформування у зв’язку з введенням в дію Лісабонського договору, послаблення впливу Британії в об’єднанні і переосмислення відносин з новою адміністрацією США за часів уряду Г. Брауна, неготовність самої України поглиблювати відносини з ЄС, Лондон так і не зміг забезпечити реалізацію мети зовнішньої політики Києва щодо зближення з Євросоюзом. Не виключаємо і значну частку декларативності у заявах британських посадовців про підтримку членства України в ЄС і НАТО, які відбувалися в руслі боротьби за сфери впливу в цих організаціях. Лондон надав перевагу позиції визнання можливості членства країн Східної Європи в ЄС у довгостроковій перспективі. Спостерігалася недооцінка значення цього регіону для Британії, яка у другій половині 2000-х років втрачала вплив на східну політику ЄС.

Коаліція консерваторів – ліберальних демократів, яка сформувала наступний уряд Великої Британії у травні 2010 р., продовжила загальну політичну лінію лейбористів щодо України. Міністр з питань Європи Д. Лідінгтон під час візиту в Україну 13 жовтня 2010 р. заявив про принципову готовність уряду підтримати укладення угод про вільну торгівлю та асоціацію між Україною і ЄС. Однак антидемократичні тенденції у внутрішній політиці адміністрації В. Януковича 2011–2013 рр. мали негативний вплив на сприйняття України у Сполученому Королівстві і Європі загалом. Хоча критика внутрішньої політики керівництва України не виключала продовження з боку британської сторони підтримки процесу поглиблення відносин Києва і Брюсселя у процесі підготовки Угоди про асоціацію.

В умовах ескалації перманентного дипломатичного, культурно-ідеологічного, економічного та військово-політичного протистояння на Європейському континенті і просторах євроатлантичного співробітництва, що безпосередньо пов’язане з розгортанням російсько-українського конфлікту у 2014 році, європейська система безпеки, як і система міжнародних відносин загалом, увійшла в період різкого загострення латентної кризи. Протистояння потужних геополітичних гравців – ключових суб’єктів системи європейської безпеки (з одного боку США, НАТО, ЄС, з іншого – Росії) вже не вперше за період постбіполярного світоустрою виявило невирішені і часто замовчувані проблеми і прорахунки у політиці Заходу. Серед них – невизначеність подальшого розвитку системи євроатлантичних відносин, ролі США в європейській безпеці, можливостей ЄС досягнути консенсусу політик суб’єктів інтеграції і здатності виступати центром міжнародної політики.

Слабкість Заходу, насамперед держав-членів ЄС у відносинах з Росією наочно проявляється під час подій її військової агресії на території України. Анексія Криму у березні 2014 року була сприйнята з осудом міжнародною спільнотою, але не мала реальних суттєвих наслідків для агресора. Європа і США виявили неготовність до розвитку конфлікту на Сході Європи. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики і політики безпеки Фредеріка Могеріні 1 вересня 2014 р. заявила про припинення партнерських відносин Євросоюзу з Росією. Про можливість застосування військових чи поліцейських ресурсів ЄС не йшлося. Об'єднання не може нічого запропонувати Україні у плані оборони, окрім традиційних методів “м'якої сили”, якими стали недостатньо дієва дипломатична підтримка, угода про асоціацію, перспектива економічної допомоги і антиросійські санкції. ЄС підтверджує свою неготовність виступати в ролі повноцінного центру сили у світовій політиці.

Реальність повернення до “холодної війни” як ніколи актуальна. Україна в силу геополітичних характеристик не є тією державою, на інтервенцію проти якої можна висловити чергове стурбування. Саме НАТО в сучасних умовах є єдиним можливим дієвим союзником України у справі оборони від агресії зі Сходу. Чітка позиція США, Великої Британії, Канади, країн Прибалтики і ряду інших держав з перших днів конфлікту, їх дипломатична, військово-технічна, розвідувальна і гуманітарна допомога стали вирішальним стимулом для поступового формування адекватної позиції і конкретних дій держав та інституцій Європи в умовах ескалації російсько-українського конфлікту. Водночас жоден з партнерів України не поспішає надавати наступальні озброєння в надії на деескалацію конфлікту. До повномасштабної війни в Європі ніхто не готовий.

Події в Україні фактично призвели до чергового розколу держав ЄС, на цей раз за рівнем лояльності до політики Росії. На рівні інституцій, зокрема, прийняття рішень Європейської Ради як вищого органу СЗППБ, Євросоюз формально діяв одностайно, наприклад, запровадив санкції проти Росії. У червні 2015 р. Європарламент прийняв резолюцію, за якою Росія втратила статус стратегічного партнера ЄС. Однак де-факто основну роль відіграють провідні держави-члени Співтовариства, насамперед Франція і Німеччина. Участь лідерів цих держав у “Нормадському форматі” переговорів щодо врегулювання конфлікту засвідчив фактичну передачу ЄС своїх зовнішньополітичних функцій на міждержавний рівень і чергове визнання франко-німецького тандему рушієм СЗППБ. До антиросійської групи належать Велика Британія, Швеція та насамперед держави Прибалтики, Польща і Румунія, які є потенційною мішенню російської агресії. Водночас як в ЄС, так і в НАТО не припиняє працювати проросійське лобі. За знаття санкцій виступають Австрія, Фінляндія, Угорщина і Словаччина. Слабкість позицій ЄС на міжнародній арені піддається різкій критиці в самих його інституціях, зокрема на рівні Європарламенту. Навіть за наявних загроз євроатлантичній безпеці ЄС і НАТО не готові надати Україні чіткі перспективи членства.

Ізоляціоністська політика уряду Д. Кемерона на європейському напрямі зовнішньої політики засвідчила втрату реальних можливостей Британії очолити європейський інтеграційний процес у сфері зовнішньої політики і безпеки в умовах загальної кризи розвитку ЄС. При цьому все більшого впливу в рамках СЗППБ набуває Німеччина, яка розширила свої традиційні сфери впливу на Балканах і на Сході Європи. Свідченням цьому стала відсутність представника Великої Британії на переговорах в рамках багатостороннього “Нормандського формату” врегулювання збройного конфлікту в Україні. Лондон розглядається в самій Росії як сателіт Вашингтона у міжнародній політиці, що послаблює його потенціал як можливого учасника переговорів з врегулювання конфлікту.

Відмова президента В. Януковича у листопаді 2013 р. підписати Угоду про асоціацію України з ЄС була негативно сприйнята у Великій Британії. Керівництво країни під час подій “Революції гідності” у листопаді 2013 – лютому 2014 року підтримало європейський вибір українського народу і закликала тодішнє керівництво України відновити курс на європейську інтеграцію. З перших днів агресії російських військ в Криму Велика Британія рішуче засудила дії Росії і підтримала ініціативу про її виключення з ряду міжнародних організацій, зокрема, “Великої вісімки”. Як зазначається у 6-й доповіді сесії 2014-2015 років Комітету Європейського Союзу Палати лордів Британського парламенту щодо відносин ЄС і Росії, “Євросоюз повинен ясно дати зрозуміти його прагнення не допустити, щоб нинішня криза переросла у щось, що нагадає часи “холодної війни”, і змусити Росію відповісти” [14, с. 7]. Незначна залежність від російських енергоносіїв, у порівнянні з іншими державами ЄС, непрості політичні відносини з Кремлем, нагода для подолання охолодження у відносинах з США на фоні формування ефекту чергового “спільного ворога”, прагнення посилити позиції в НАТО і ЄС дозволили керівництву країни стати на шлях відвертої критики дій керівництва Росії. Офіційний Лондон виступив одним з ініціаторів санкцій ЄС проти Росії, одним з перших висловив готовність надати фінансову і військово-технічну допомогу Україні, однозначно підтримав Угоду про асоціацію України з ЄС.

Серед практичних заходів британської допомоги Україні стало виділення близько 1 млн ф. ст. для укомплектування нелетальних військових засобів (наметів, обладнання для обігріву, комплекти зимового одягу), а також броньованих бойових машин. Виділено сотню британських військових інструкторів для тренування українських військових підрозділів. Британська сторона надала медичне устаткування, прилади нічного бачення, GPRS-навігатори і комп’ютерну техніку. Наприкінці 2015 року уряд Сполученого Королівства виділив 1,5 млн ф. ст. на підтримку підприємництва вимушених переселенців з Донбасу і таку ж суму для Міжнародного комітету Червоного Хреста для надання гуманітарної допомоги жителям територій двох східних областей, частково непідконтрольних Україні. Загалом Велика Британія від початку 2014 року до середини липня 2016 року допомогла Україні на суму майже 5 млн дол., що становить 4-те місце з усіх країн-донорів після США, Канади і Польщі. Для порівняння, США від початку 2014 року передали Україні майно на суму понад 117,5 млн дол. [15]. Позиція щодо можливості допомоги українській армії зброєю з боку Великої Британії буде напряму залежати від розвитку ситуації в Україні і позиції США.

Російська військова агресія проти України засвідчила, що стратегія європейської безпеки останніх двох десятиліть вичерпала себе. Європейський Союз не зміг і не захотів формувати військові можливості для гарантування та оборони своїх міжнародних інтересів, віддавши перевагу традиційним гарантіям безпеки, провалив політику “Східного партнерства” внаслідок її стратегічної обмеженості і відсутності оборонної компоненти. Об’єднаній Європі давно пора переглянути ставлення до власної безпеки, що повинно включати розвиток економічної і військово-технічної співпраці з Україною, незважаючи на характер і динаміку конфлікту з Росією, який є цивілізаційним. Від державної цілісності, стабільності і безпеки України залежить майбутнє проекту Європейського Союзу та системи європейської безпеки.

Отже, політика Великої Британії і ЄС щодо України наприкінці ХХ ст. формувалася під впливом загальних тенденцій у міжнародних відносинах постбіполярного періоду, пройшла шлях від формалізації стосунків, упереджено-стриманого ставлення британського керівництва і громадськості до нової держави, залежності подальшого розвитку відносин від завершення процесу

ядерного роззброєння України і домінуючого впливу російського фактора, до налагодження конструктивного співробітництва. Британія підтримувала євроінтеграційний курс українського керівництва. Водночас Захід не поспішав надавати нашій державі вагомую допомогу та перспективи входження до європейських інтеграційних структур і НАТО, традиційно зважаючи на стосунки з Кремлем. Таку реальність засвідчила Європейська політика сусідства, запроваджена з ініціативи уряду Великої Британії у 2003 році. Уряд Т. Блера і його наступники до подій 2014 року не розглядали Україну як головну стратегічну державу для гарантування безпеки в регіоні ЦСЄ та усїє Європи. Україна цікавила Британію як елемент зони стабільності на східних рубежах Євросоюзу і “буфер” для проникнення нелегальних мігрантів до Західної Європи. Лондон декларував підтримку європейського курсу Києва, що відповідало загальним підходам британської зовнішньої політики до розширення ЄС, був в когорті прихильників поглиблення відносин Україна – ЄС до рівня асоціації та віддалених перспектив членства, але переважно діяв в контексті поміркованої лінії об’єднання у цьому питанні, з огляду на власні інтереси в системі балансу сил у Співтоваристві, посилення свого впливу в рамках СЗППБ та орієнтувався на європейську політику США.

Уряд Д. Кемерона виступив активним прихильником прийняття політичного рішення Євросоюзу про запровадження антиросійських санкцій і виділення допомоги для України. Водночас конфліктна політика перегляду стосунків Британії з ЄС, яка стала лейтмотивом урядової політики консерваторів з 2010 року, зменшила вплив країни на формування і реалізацію СЗППБ ЄС і як наслідок на його східноєвропейську політику.

В умовах послаблення впливу у зовнішній політиці ЄС і запуску процесу виходу з об’єднання стратегічне значення Великої Британії для України буде істотно послаблене і збережеться лише на рівні НАТО. Вихід Британії з ЄС, який розпочався у березні 2017 р., матиме негативні наслідки для її впливу в Східній Європі, міжнародних позицій України в Європі, посилить проросійські сили в об’єднанні. За умови збереження певного рівня участі Британії у співпраці в рамках СЗППБ ЄС, вона зможе здійснювати вплив на східну політику Союзу насамперед як провідний європейський учасник НАТО і передова військово-технологічна держава в Європі, стимулювати формування сприятливої позиції ЄС щодо поглиблення інтеграції України і допомоги їй у протистоянні російському агресору. Тим більше, що зусилля Франції і ФРН з врегулювання конфлікту на Донбасі не дають результатів. Водночас варто врахувати традиційну залежність зовнішньої політики Великої Британії від політики США, регіональної і світової кон’юнктури. Тому подальша політика Великої Британії щодо України буде залежати від багатьох факторів, насамперед від характеру відносин Вашингтона і Москви, подальшої форми і рівня відносин Лондона і Брюсселя, внутрішнього розвитку самої України.

Список використаних джерел

1. *Margaret Thatcher*. Speech to Ukrainian Supreme Soviet. Kiev. 1990 Jun 19 / Margaret Thatcher Foundation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.margaretthatcher.org/document/108116>
2. *Talk to be given by the Rt Hon Malcolm Rifkind OCMR Secretary of State for Defence*. 4.10.1993 / Відділ державного архіву МЗС України. – Ф. Основний. – Спр. № 7039. – Арк. 107–111.
3. *З щоденника Б. І. Тарасюка*. Запис бесіди з Надзвичайним і Повноважним послом Великої Британії в Україні Саймоном Хімансом. 3.12.1993 р. / Відділ державного архіву МЗС України. – Ф. Основний. – Спр. № 31. – Арк. 127–128.
4. *З щоденника Б. І. Тарасюка*. Запис бесіди з Міністром закордонних справ Великої Британії Робіном Куком. 9 червня 1998 р. / Відділ державного архіву МЗС України. – Ф. Основний. – Спр. № 9559. – Арк. 10–11.
5. *З щоденника О. В. Шамшура*. Запис бесіди з першим секретарем делегації Великої Британії на Конференції з роззброєння Майклом Андерсоном. 17.03.1994 р. / Відділ державного архіву МЗС України. – Ф. Основний. – Спр. № 030. – Арк. 1–2.

6. EU – Ukraine Summit. Paris, 15 September 2000. Joint statement. Conseil/00/312 / European Commission. Press Release Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: europa.eu/rapid/press-release_PRES-00-312_en.doc 7. Крушинський В. Ю. Великобританія в європейських інтеграційних процесах: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 / Крушинський Вадим Юрійович. – К., 2004. – 471 с. 8. Конійка В. Становлення нового формату відносин між Україною та ЄС // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. – 2005. – Вип. 31–32. – С. 7–11. 9. Естонці і греки дуже хочуть бачити Україну в ЄС, французи й італійці – наполовину // Українська правда. – 2005. – 21 липня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2005/07/21/3011867/> 10. Прес-реліз МЗС України. 11 березня 2008 року // Міністерство закордонних справ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mfa.gov.ua/mfa/ua/news/detail/11392.htm 11. Ukraine. 30 Apr 2008: Column 122WH–continued / UK Parliament Website. Publications and records. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmhansrd/cm080430/halltext/80430h0009.htm> 12. Kuzio T. Strident, Ambiguous and Duplicitous Ukraine and the 2008 Russia-Georgia War / T. Kuzio // The Journal of Post-Soviet Democratization. – 2009. – No 17 (4). – pp. 350-372. 13. Barber T. Ukraine strategy / T. Barber // Financial Times. – 2008. – August 27. 14. The EU and Russia: before and beyond the crisis in Ukraine / House of Lords European Union Committee. 6th Report of Session 2014–15. – London: The Stationery Office Limited, 2015. – HL Paper 115. – 123 p. 15. Попович Д. Війна на Донбасі: які країни Заходу допомагали Україні / Д. Попович, В. Кудрик // Апостроф. – 2016. – 3 серпня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apostrophe.ua/ua/article/politics/2016-08-03/voyna-na-donbasse-kakie-stranyi-zapada-pomogali-ukraine/6566>

Андрей Грубинко

**ПОЛИТИКА ВЕЛИКОБРИТАНИИ ПО УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ
ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ И ПОЛИТИКИ БЕЗОПАСНОСТИ ЕВРОПЕЙСКОГО
СОЮЗА**

В статье рассмотрены исторические особенности формирования, изменений и реализации политики Великобритании в отношении Украины и ее евроинтеграционной стратегии в контексте развития Общей внешней политики и политики безопасности Европейского Союза. Проанализирована позиция Великобритании в отношении российско-украинского конфликта в контексте восточноевропейской политики Евросоюза. В выводах представлен авторский прогноз относительно возможных последствий выхода страны с ЕС для международного положения Украины, самой Великобритании и российско-британских отношений.

Ключевые слова: Великобритания, Украина, ЕС, Общая внешняя политика и политика безопасности, европейская интеграция, НАТО.

Andriy Hrubinko

**GREAT BRITAIN'S STRATEGY ON UKRAINE IN THE CONTEXT
OF THE DEVELOPMENT OF THE FOREIGN POLICY AND THE SECURITY
POLICY OF THE EUROPEAN UNION**

The article describes historical features of the formation, changes and implementation of British policy toward Ukraine and its European integration strategy in the context of development the Common foreign and security policy of the European Union. It analyzes Britain's position in relation to Russian-Ukrainian conflict in the context of Eastern policy of the European Union. In conclusions the author proposes his prediction about the possible consequences of country's exit from the EU to the international situation of Ukraine, Great Britain and Ukrainian-British relations.

Key words: Great Britain, Ukraine, EU, Common foreign and security policy, European integration, NATO.